

სალიტერატურო და საბეძინირო ნახაზებიანი გზავთი. გომოდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 20

მ ა ი ს ი 5 1896 წ.

№ 20

შინაარსი: კვირის სურათები, კვიპოვისა. — სხვა-და-სხვა აზბაი. — საურადდგბო აზბაი. — წლიური ანგარიშები. — * * *
 ლექსი ი. ველოშვილისა. — ცნობარება და მწერლობა, ფხასი — ბრამინგის ლოცვა ვულანის წინაშე. — ბაშა-აჩუკი (გაგრძელება),
 აკაცისა. — ერთგული განხილვა, ფილ. მანარაძისა. — გაბლის ფოსტა და შეცდომის განსწორება.

№ 4 „ვეჯილისა“ გამოვიდა და დატურიგდა ხელის მომწერლებს.

კვირის სურათები.

ღველი ფილოსოფოსის არ იყოს, თუ „კაცის მონაზვა“ ფარნითაც ძნელია, კაცუნები და მათი ნამოქმედარი ხომ ჩვენ თვალ წინ არი.

მართალია, ხან-და-ხან ესენიც იმალებიან ქამთა წყე დიადში, მაგრამ სინათლეს მისთვის არის, რომ გა-
 ანათოს წყედიადი. ჩემი ფარნით, დროთა ვითარები-
 სა გამო, რა რიგ ცუდათაც უნდა ბეჭუტადეს იგი, მა-
 ინტ ხან-და-ხან წაატულება სათვალხირის. „სათვალხი-
 რი“ — ეს ხომ მალაღ-ფარნიანი ფრაზაა, მაგრამ სათვალ-
 სეირის მაინც. აი, ეთქვით, ახოლაც. ჩემ ხელთ ერთი
 საბუთია, რომელიც ეკუთვნის 1811 წელს და, მაშა-
 სადამე, რაც დაწერილა 85 წელია მას აქეთ. ეს აბატრა
 ქალღლის ნაფლეთი საესეთ და უმეტნაკლებოთ ხატავს
 კაცის ცუდს და კარგს მხარეებს. მასში, როგორც სარ-
 კესი გამოსტეივს ის, რაცაა ჩვენში ზეციური და მი-
 წიფური, მალაღი და მდამალი, ბნელი და ნათელი.
 მოკლეთ, იგი საბუთია და საბუთი, რომლის გამო-
 ისობით კარგ მხატვარს შეუძლია დახატოს რამოდენ-
 რამე სარკისა მან-და-მან ხატავს ხატავს.

წელიწადი—ეს ხომ ერთი დღე ან ერთი კვირა არ არის, იგი თითქმის მთელი საუკუნეა, რომელმაც თავის დალი, თავისი კვალი უნდა დააჩინოს ყველანაირად. იმ ქალბატონსაც, რომელზედაც მე ვაზიარებ, ბევრი უცხოებია, ბევრი გამაუცხვია, ბევრი გადასვლია თავს, სანამ ჩაეზარდნა ხელში ჯერ ყველასაგან ცნობილ ჩვენ მოღვაწეს, ზაქარია ჭიჭინაძეს და მემრე მე, რომ ამგვართ დემოკრატებია ის, რაც ბნელათ და უმოწმით უნდა დარჩენილიყო სამუდამოთ.

მაშ, იკონიეთ მოთმინება და გადიკოხებთ ქვემო მოყვანილი „ანდერძის“ პირი, რომლის ნამდვილი, ძველებურათ და ძველ ქალბატონ დამწერილი, დღესაც ინახება ჩემ საწერ სტოლის უჯრაში.

აი ეს „ანდერძი“:

სასულიათ მამისათ, და ძისათ, და სულის წმიდისათ, ამინ:

შუბალკუსთ მოგასხენებთ მე ჭებომარე მამ წერილის კვლის მომწერი, უოკვლათ ჩემთა სისხლით ნათესავთა, და კვდრებთაც გთხოვთ, რათა ან უგულებელს ჰყოთ თხოვა ესე ჩემი, რომელიცა ამისა ქვემარე შედგება:

ყოველნი კაცნი ცოცხლისა ქვემდებარენი ვართ, და ამის გამო გვიბრძანეს თუთ უტყუებელი პირი რომელ, პირველად უმეობითო სასუფიველს დავთისას, და ესე უოკველი შეგპირნობთ თქვენ, და უდ გვაბრძანეს იგივე პირი, რომელ მაგნით მოწალებს, და ჰქუთ ჭებლის საქმეო. ვინაჲცაან შესმობა მეც მცირედ წერილნი, და გსუდავნი სინიდიისსაცა ჩემსა რომელ ყოველით ცოცხლითა და უსუფიველით ვოკუე შებალკუსთ. ამის გამო თავს შორის ჩემს: განვიზრახვედა რომელ, რა უნდა მეშველოს და რამ უნდა განმარინოს მე დასრულებულს მას სიტხუებულს, რომელიცა სამართლად არს ჩემდა მოგებად, და კურარასა დონისა შეპიუებლან შეგწინავე მცირე ესე შესწინარევი მართლად მას შესუფელს საოსად ცოცხლის სულისა ჩემისა რ, ასი თუშინი ასაცნება. რომელიცა მივეც ფითესსიქილას დანკლას. რომლისსაცა თამსუჭი მას, ჩ. უ. ი. ა. წელისა, ნოემბრის თვის პირველსა. სარტეპელი არს თუშინს თავს ორი შურო. ესრეთ რომელ ის ასი თუშინი უგვდავად უნდა იყოს და იმისი სარტეპელი თვე-და თვე რაც დადგას გლასკათათვის უნდა იყოს, და გლასკუს ელეოდაეს, და იყოს სსწდოთ რამდენსაც გასდეს დღე და დღე ერთსა თუ ორს, როგორც გასდეს:

მართლ შესუფელს შეიწირე მცირე ესე შესწინარევი ცოცხლის მონისა შენისაგან, ვითარცა შეიწირე ორი მწველი ქარივისაგან, და მომხედენ მოწალებს თუღლით მეჩემსა მას განსხვას. ანდა უკუნითი უკუნისამდე ამინ: და თუ ვინმე ჩემს მონათესავეს შლად უკლი შეკვოს და დასწავოს, წინაშე მღუთისა სამხედლის ჩემს ცოცხლისა მასსუბი ამან მისკეს განსხვას მას სსწდელს მეჩემსა მას მეორედ მოსკლას ქრისტეს: მცირისა მას მკანისა შემწირველი მონა და ნაცრა. *)

ამ საბუთიდან ჩანს, რომ ამ საუკუნის დასაწყისში ტფილისში უცხოებია ერთ ქართველს, რომელსაც საქველ-მოქმედო მიზნით დაუტოვენია ათის მანეთი. ჰანს აგრეთვე, რომ ეს ფული „უკვდავთ“ უნდა დარჩენილიყო სამუდამოთ, ხოლო სარგებელი ღარიბთათვის უნდა ჰყოფილიყო მიჩენილი. ჰანს კიდევ, რომ შეწირულგება ვალდუცით ვილაც დაწერულა ფითესსიქილისათვის, უსათუოთ მაშინდელ ზარფისათვის, რომელიც ვალდებულო იყო მოკცეულყო მებანდრძეს სურვილისამებრ. ცხადია აგრეთვე, რომ ფული აღარსად არის, ანდერძი არ შეუსრულგებიათ და ღარიბთათვის ჩაღა ამოუღელიათ პირში...

მიუხედავთ მისა, ფული მაინც სადმე უნდა იყოს და თუ ნამდვილი მეგვიდრე არა, — ყვე-ყორანი მაინც უნდა დაპატრონგებოდეს ნანადრძემს. ეს ყვე-ყორანი იქნებოან ის მეგვიდრენი, რომელს დარჩენ დანიელა ფითესსიქილს, რომელზედაც ვაღა ვილა მისი ავლადიდება და რომელნიც, რასაკვირველია, უნდა ჰცხოვრებდენ თულისში.

მე კარგათ ვიცი, რომ იურიდიულ მხრეც მასქმე სრულიათ წაცებულია, რომ არავითარი საბუთი არ არის სამჯავროთი დაიბრუნოს კაცმა დაკარგული. მაგრამ ვიცი აგრეთვე, რომ ფორმალურ სამართლის გარდა, არის კიდევ სხვა, უზუნესი საზრთალი, რომელიც სინიდიისგერი კაცის თვალში აღმატება ყოველ ნივთიერ საბუთს. ვინ იცის, შეიძლება ისინი, ვინც ვალდებულოა გაასწოროს წინაპრს ცოდვა და დანაშაული, ამ გვარი აღმინანები გამოდგენ და თავის ნებთ თქვან უარი მასზე, რაც მათ არ ეკუთვნისთ.

ნანადრძემევი ამ ოთხმოცდა ხუთი წლის განმავლობაში

*) სულის მოწერილამ, რომელიც ძნელი განსწიქება უნდა წინაგეს რომ მკანდაქმე უკსავე ციცციქილია.

ბაში, რასაკვირველია, იბარტყებდა, ვადიდებოდა, ვამრავალკედებოდა მონაკებით. სარგებლის სარგებელი რომ არ ვიანგარიშოთ, დანიელა ფითთუაშვილის მემკვიდრეების ხელში ტყვილა-უბრალათ ჩაეარდნითი საქველ-მოქმედო შეწირულება ახლა კი თანხას შეადგენდა და—სარგებლის სარგებელი ზამ კიდევ სხვაა.

როგორ ჰქვირობ, მკითხველო, „ქართელთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ რომ ჩაუყარდეს ახლა ხელში ეს ფული, შენდებდეს სურვილი უკეთ შესრულდებოდა თუ არა? რამდენ ღარიბს მოხმარდებოდა იგი, რამდენ უმწევოს და უგზო-უკვლოს დააყენებდა სწორ გზაზე, რამდენ ბრძანს და უმეცარს აუხელდა თვალს? რუსები რომ იტყვიან: „лучше поздно, чѣмъ никогда“—ო, აი სწორეთ ამ გვარ შემთხვევებზეა გამოჭრილი.

მაგრამ ეს, რასაც ვამბობ, —ოცნებაა, „ხე“ მღალაღებელისა უღაბნოსა შინა“. ჩვენ დროში სინდისი იშვიათი საქონელია, რომელზედაც ყველა ყვირის, თუმცა კი არავის უნდა. წინაპრების ცოდვას კი არა, თავისას არ გრიდებთან და მამასადადე დანიელას დანელებული ფულის დაბრუნებაც, ცოტა არ უფოს, საეჭვოა.. ზე თუ მე შინაც ვსცანი საქირათ დამეხებდა ზემოაღნიშნული საბუთი, მხოლოდ იმისთვის, რომ ერთხელ კიდევ მომეგონებია მკითხველისთვის, თუ როგორ დება ჩვენში სიმდიდრე; რამდენი ცოდვა, რამდენი უსამართლობა, რამდენი ქვრივ-ობლის ტირილია შიგ ჩართული. რომ კაცმა გამოიძიოს, განა ამგვარი ანდერძები ცოტა იქნებოდა და მერხე კიდევ იმ დროში, როცა ხალხი უფრო ღვთის მადიდებელი იყო და სულზე უფრო ზრუნავდა, ვინემ ხორცზე? ასობით და ათასობით უსათუოთ, მაგრამ არა თუ ისინი,—მათი ხსენებაც კი გამქრალადღეს; „ერთა სიხმარი ღამისა“...

აჰ! ბევრი ცოდვაა იქ, სადაც ჩვენ მადლს ემეფებთ და ბევრი ჩირქი ადევს იმ ოქროს, რომელიც ახე ბრწყინავს..

სხვა-და-სხვა ამბები.

ღეს, კვირას, 5 მაისს მუშტაიდში არის დანიშნული ლატარია-ალეგრი „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ სასარგებლოთ. იმედია, როგორც მუდამ, წრეთლსაც საზოგადოება არ მოაკლებს თავის წელილს და გაიღებს შეწირულებას.

ჩვენი ქართველებისთვის არა თუ დიდი დანაკლისია საზოგადო მოღვაწის რომელიმე პირის დაკარგვა; არამედ ისიც როდესაც იმდეს იძლევა ახალგაზრდა ემანციპილი და უღრავოთ კი გამოეცლება წუთი სოფელს.

ამ დღეებში დასაფლავეს კლასიკური გიმნაზიის მერვე კლასის მ-აწვე გედ. რატიშვილი, გულწრფელი მოსიყვარულე თავის სამშობლოსი.

როგორც ვაზეთები გეტყობინებენ, ნავთის მწარმოებელთა მეექვსე სხდომაზე განიხილეს სამიწათ-მოქმედო და სახელმწიფო ქონებათა სამინისტროს წინადადება შესახებ იმისა, თუ რა შემწეობას აღმოუჩინენ ნავთის მწარმოებელნი ბაქოს მომავალ სამთო სასწავლებელს (горному училищу) სააღებ-მიცემო ინტერესებისათვის კავკასიაში და უმეტესათ ნავთის მრეწველობის გასაძლიერებლათ, სამინისტროს განუზრახავს დააარსოს ქ. ბაქოში სამთო სასწავლებელი, რომელსაც მიზნით ექნება მოამზადოს შტიეგერები და სხვა-და-სხვა თეორიულათ და პრაქტიკულათ გამოცდილი ტექნიკები. ამ ნაირი სასწავლებლის შენახვა ქალაქს დაუჯდება სულ 25,000 მანეთი. ნავთას მწარმოებელნი ამ ხარჯიდან კისრულობენ 10,000 მანეთს.

კეიბატო.

ჩვენ გვთხოვენ გამოავცხადოთ, რომ გურიის საეპიტო ამხანაგობის „მუშაველის“ გამკეობის წყურებათ ითვლებიან: კონსტ. თავართქილაძე, იავორთაყაიშვილი და ვასილი ხუნდაძე. ამხანაგობის აგენ-

ტებთ დანიშნული არიან: თფილისში: იპოლიტე მა-
ხარაძე და სიმონ ჭყონია, ბათუმში: ქ-ნი ნინო ქიქო-
ძისა, ფოთში ქ-ნი ნინო ბერეჟიანისა, ქუთაისში ბ-ნი
ბეჟანეიშვილი (წიგნის მალაზია) და განჯაში სოლ.
დოლიძე.

საყურადღებო ამბები.

ბ. ილარიონ გამყრელაძეს!

მორჩილესად გთხოვთ დამერწმუნოთ, რომ
თქვენი აგრე გამაცხარებელი კორარესპონ-
დენცია (კვალ 13 № 1896 წ.) არც დამი-
წერია და არც ვიცი ვინ დაწერა.

თქვენა გგონათ, ვითომც, თუ არ დამიწერია,
მონაწილეობა მიმიღია, ე. ი. „პროტექტო“ გამიკე-
თებია კორარესპონდენტისათვის რედაქტორის წინაშე,
რომ უკანასკნელს აღებუქდა. ვერ გამოვიდა, მე რა
პროტექტორი ვარ, ან რა საჭიროა უნდა ყოფილიყო
ჩემი „პროტექტო“ რედაქტორის წინაშე, ამაზე იმე-
დია რედაქციაც დაგარწმუნებთ *).

არ იფიქროთ ბ. ილარიონ, ეს თავის გამართ-
ლება მე შიშით მომიღიადეს. რაც თქვენი ჩვეულებ-
რივი შეძლებიდან გამოვიდოდა, მუქარა ჩემზე კი-
დედაც აღასრულეთ, მაგრამ, გარწმუნებთ, მე ამას
სრულიადაც არ შეუშინებია და არც შეუწუხებია-
ვარ, შეგიძლიათ კიდევ გააზაზენინოთ ჩემზე მაგის-
თანა თხოვნები (ჩემი საჩხერიდან გაძვეების შესახებ).

ხელის მოამწერს, უტყველია, ბერს იშოვით,
რადგანაც, თუ კი ინტელიგენტ კაცს, როგორც,
მგონია, უნდა იყოს თქვენი კბილის ჭია—კორარეს-
პონდენტი, აშინებთ მუქარით, გლენებს, რომელნიც

თქვენ ახლათ შექენილ ადგილ მამულში ცხოვრებენ,
როგორ არ შეეშინდებთ, რომ თქვენი სურვილი
აღასრულონ.

დასასრულ მინდოდა თქვენის სურვილსამებრ
მომგხსენებია,—როგორ არჩევს აქაური უტყეთსი სა-
ზოგადოება თქვენს პასუხს და „ქვემოურის“ კორ-
რესპონდენტისა, მაგრამ ეს სხვისთვის მიმინდვია ვერ-
ჯერობით, რადგანაც მოგერიდებით წყენას, თუცა
დარწმუნებული ვარ, გაწითლებით-კი არ გაწითლ-
დებოდით.

თქვენი უმთრხაღესი მონა ეარამან ჩსებე

* * *

ბატონო რედაქტორო! ნება მიბოძეთ თქვენ
პატივცემული ვაზეთის საშკალეზით უღრმესი მაღ-
ლობა გამოუცხადო კნ. სოფიო ნაკაშიძისას, რა
მელმაც ჩემდამო რწმუნებულ მიტელ-გაბრიელის ორ
კლასიან სკოლას გამოუწერა საყმაწვილო ტურნა-
ლი „ჯეჯვილი“ ამა 1896 წელს.

მიქელ-გაბრიელ. სკოლის მასწავლებელი სილოვანი ჩაქაძე

* * *

ამ დღეებში რედაქციამ მიიღო შემდეგი ახალ
გამოცემანი:

- 1) ანდერსენის ზღაპრები, თარგმანი ნინო ნაკაშიძისა, წიგნი პირველი, ბათომი, ფასი ორი შაური.
 - 2) თედორიძიანთ გეორი და ალი ფაშა თაღლირიძე ზ. ჭ—ძისა, ახალ-სენაკი, ფ. ორი შაური.
 - 3) ჩხუბი ერთი კევრცხისათვის, თარგ. სტ. ხოჯივანაშვილისა, ახალ-სენაკი, ფ. სამი კაპეიკი.
- ეს წიგნები გამოცემულია ბ. ქ. თეატრთქელის მიერ.

4) შიო თავადი, პოემა დ. ნინოწმინდელის თფილისი, ფ. სამი შაური.

5) როგორ ცხოვრებენ ჩინელები? ი. ცისკარაშვილისა, თფილისი, ფ. ერთი აბაზი.

უკანასკნელი ორი წიგნი გამოცემულია ბ. როსტომაშვილის რედაქტორობით.

*) წვენ გუმოწმებთ პატონ ჟ. ჩსეიძეს რომ მას ანდ ამ კორარესპონდენტის დასტამავაში მიუღდა მონაწილეობა და ანდ აკკაღის დასსეიდან გამოუგზავნა მას რამე ნაწერი. ან რა საჭიროა იყო მისი პროტექცია, რადგანაც წვენ თითონ კარგათ ვიცნობთ სახსრებებს.

წლიური ანგარიშები.

(თფილისის თავადაზნაურობის შეუძლებელ მოსწავლეთა დამხმარებელ საზოგადოების და წერაკითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების კრება).

შევათია ისეთი პოეტი, რომ შესხმა არ უძღენას მაისს, ამ ვარდ-ბუდეების თვის; არ არის ისეთი ქვეყანა, რომ სინარულით, ღვინით არ დაუხედეს ამ თვის, მეტადრე როდესაც მდიდარი ბუნება ხელს-უწყობს და ამ დღისთვის ტყე-ველს აყვავებულს დახეიდრებს. მაგრამ ჩვენ დალოცვილ საქართველოში საქმეები სულ ხიზრულეთ მდის. სწორები ამ დროს მოგვიწოდებენ ჩვენ საქმიანობა, ანგარიშების გაცემაზე, წესდებების წაკითხვაზე.

გამარჯვებულნი ვართ თვის ეს დრო ძალიან ძვირფასი უნდა იყოს; იგი უნდა თავის მამულში დაუტყდეს გაზაფხულს და იმდებრით გამსჭვალული მხვით შეუდგეს საქმეს.

ჩას ეხებათ ამის მაგარიათ? განხეთქილებას, უსიამოვნობას, ბაქი-ბუქობას და სეროიზულ კრიტიკის მაგიერათ — წერილმანობას, ჩვენ დატყვიანობას.

დაეკვირდეთ სხვა ქვეყნებს, იგი იტყვის, რომ იქაც უცოდველნი იყვენ, მაგრამ ნამდვილ კრიტიკის პირველი ადგილი უჭირავს, პატრიარქს კალამს, აზრს და არ წამებენ მოპირდაპირეს ყოველ გვარს სანადგურს.

პირველები გამოცდილები ვართ, ვიცით რა ძვირიათ დაგვიჯდა შინაური განხეთქილება და სიფრთხილე გამოართვს.

უცხო ქვეყნებში თითქმის ყველგან იანერისთვის არის დანიშნული საზოგადო კრებები; ყველა ამ დროისთვის ცდილობს საქმეებს თავი-თავს მოუყაროს, ანგარიშები გაწმინდოს, ჩვენ კი ის ანგარიშებზე, რაც კვლავ იანვარში გქონიან — ახლა მაისში გადავიყვავებ. მაგალითათ: წერაკითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას არა ერთხელ ვადაუტან-ვადაძოუტანია თავის საზოგადო — კრებები; დაემებს ამისთანა დროს, რომ იქნება, ჩვენმა აგრეთ წოდებულმა ინტელიგენციამ მიატკიოს ყურადღება და უზარალო ლაპარაკის მაგიერათ შრომით — მუშაობით გაუძღვეს წინა. თორემ ამ კეთილ და ფრიალ საუბრისსხორ და წესდებულმა შეგებრეს თავი ორიოდ პირმა და რასაც აუთებდენ ამ ათ-თუთნებტი წლის წინეთ, თუ არ ნაკლები, ახლა მეტი არა კეთდება რა. წელიწადში ერთ ორ წიგნს გამოცემენ, (აქ არ შევცხები ბ. გოგებაშვილის გამოცემებს, რადგან ეს კომერციული

საქმე უნდა იყოს.) მიაწოდებენ შემწეობას რამდენიმე მე სკოლას და სამკითხველოს და შეტკირიან იმ ორიოდ სკოლას, რომელიც ნეტარ ხსენებულ დროს გახსნეს და ახლა თითქმის აღარ ეკუთვნის „საზოგადოებას“.

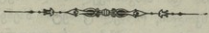
წერაკითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების კრება ჯერ არ ყოფილა და ამაზე მეტი ვილაპარაკებთ. ახლა გადავიფიქროთ თავადაზნაურობა შეუძლებელ მოსწავლეთა დამხმარებელ საზოგადოების კრებაზე. როგორც დანიშნული იყო მოხდა 25 აპრილს და რადგან ბანკის თეატრის დარბაზი მოუცლელი იყო კრება შედგა თეთი ბანკის შენობაში.

წინა დღით დაგვირგვინდა ეს გვერდანი ანგარიში, რომელშიაც ოთხი ნაწილი და შესაფერია წინასიტყვაობა. ამ ანგარიშში მოყვანილია ურიცხვი განაწინებები, რამდენიმე მოხსენებები (სხვათა შორის ისიც, რაც შეწყწარებული არ იყო საზოგადო კრებისადგან.)

კრება გაიხსნა კნ. მარიამ ჯამბაკურიან — ორბელიანის თავჯდომარეობით; თავდაპირველათ განსვენებული ეპისკოპოსის გაბრიელის სახელის მოსახსენებლათ კრებამ ერთ ხმათ გადაწყვიტა იქონიეს ერთი სტაჟენდია სათავად-აზნაურო სკოლაში.

კრებაზე, რასაკვირველია, ანგარიშის წაკითხვა შეუძლებელი იყო და მხოლოდ ქალთა სკოლის და სამეურნო სკოლის კომისიების მოხსენებები წაკითხეს; და რადგან დარბაზში დიდი ვიწროობა და სიტყვი იყო ყველა ერთ ხმათ თხოულობდა გადაედოთ კრება და ბანკის თეატრის დარბაზში დაენაშნათ, ამას ასაბუთებდენ იმით, რომ ბევრი სათქმელი და განსასჯელი ვაქვს სკოლების დაარსების შესახებო. მართლაც მეორე დღისთვის გადადეს კრება; რომელიც მოხდა კიდევ თეატრის დარბაზში. მაგრამ შენმა მტერმა ნახოს, მკითხველო, ისეთი სირუმი, რისაც მნახველი ვიყავით მეორე დღისას. თითქმის ყველასთვის წინა დამის ლაპარაკის სურვილი სიზმარი ყოფილიყოს. ყველაფერზე კრება მოკლეთ უპასუხებდა, ყველაფერზე თანამობას აცხადებდა, ყველაფერს ანდობდა კომიტეტს. მხოლოდ ერთი ფრიალ დასუწრადღებო განკარგულებას დაადგა კომიტეტიც და წვერებიც: რომ ბანკს თხოვონ ყველა ის ფულები, რომლებსაც ბანკი საზოგადო საქმეთა დასამკაყოფილებელ თანხისთვის გადადებს და დიდედენდიან გადაარჩენილი 10 პროცენტს სამეურნო თანხისა გადაეცეს სკოლის კომიტეტს. მართალია, ეს თხოვნა პირველი არ არის და არც იმედია, რომ შეწყწარაო, მაგრამ ამაზე ლაპარაკი ჯერ ადრეა. დასასრულთ, არ შეგვიძლია არა ვთქვათ, რომ კომიტეტს დააკლდა ერთი თავისი საუკეთესო წევრი, რ. ყაზიბეგი, რომა

მელიც სამსახურის გამო პეტერბურგში იქნა გადაყვანილი. მის მაგიერ აირჩიეს ე. ყიფიანი.

* *

ოხ, მეგობარო, უამს მისიქს,
როდესაც ცრემლი მოაწვეს თვალებს,
და ვით უორანი დაგოდის ჩაწიეს
შეკაბული მწარეთ ჩაგუროთ ფრანსლებს,
ნუ, ნუ შედრეპით, ნუ დაეცებით,
სამარადისით ნუ გაიტყვით გულს,
სხვა თუ არა... ცრემლის ზღვა მინც
დუნქარის ცსაგრებს ამოქსუთავს სულს!

ი. კვლოშვილი.

ცხოვრება და მწერლობა.

(გაგრძელება *).

წინა წერილებში გამოეჩინა, რომ ჩვენმა ცხოვრებამ ახალი მიმდინარეობა მიიღო და ერთ ახალ გზაზე გამოიყვანა. მაგრამ აქ ერთ-სათვის ფრიად საჭირო იყო, გზის მაჩვენებელი, დამხმარე ძალა გამოჩენოდა, რომ ყოველი ნაბიჯი წინ მტკიცეთ, მოსაზრებით გადაედგა, მარცხს აცდნოდა და ფეხი არსად წამეტრია. სხვაგან, სადაც ერთი თვისივე თავის გამგე და პატრონია, მას საზრიანათ აქვს მომართული მთელი საზოგადოებრივი აგებულება. ასეთ ქვეყნებში საზოგადოებრივი ფუნქცია განაწილებული და გაყოფილია და ყოველ ერის მონაწილეობას საგანგებო, ცალკე დაწესებულება აქვს მიზნული დასაკმაყოფილებლათ, განსაზოკილებლათ. აქ, მამსადაც, თვით ეს დაწესებულებანი არიან ერის გზის მაჩვენებელი, წინამძღოლი და მისი ჭირისა და ეარამის დამამებელი. მწერლობას აქ მხოლოდთ ის-ღა მნიშვნელობა აქვს, რომ დახმარება გაუწიოს სხვა დაწესებულებათა ერის ნამდვილ მოთხოვნილებათა სასენებით და უნაკლოლათ გამოცნობაში. ასეთ ქვეყნებში ყოველგვარი დაწესებულება წმინდა კროვნულ ნიადაგზე დგას, და ამიტომ ერთსულობაც სრული სუფეს. თუ აქ ადგილი აქვს კამათობას და შეჯახებას, ეს გამოწვეულია რთულ სა-

შინაო საქმეთა ამა თუ იმა დროებითი ზომების შემოღებისა გამო. ჩვენში კი მწერლობა ასე ეწირო ფარგალში ვერ მოთავსდებოდა, თუ სურდა ერის ნამდვილი ტყილელების გამოამხატველი და დამამებელი ყოფილიყო; დრომ და „ჟამთა სიყვამ“ მოქმედების ფარგალი გაუფართოვა...

ერთი ყოველ გვარ უფლებას მოკლებული იყო. იგი თავისი თავის გამგე და მმართველი როდი ვახლდა. ნება ჩამორთმეული ჰქონდა თავის სარგებლობასა და საჭიროებაზე ეუქრა, ეზრუნა. მას განავებდა სულ სხვა, სხვა ჰაერზე და სხვა ცის ქვეშე გაზდილი. ეს ახალი ლალა, ეს ახალი გამდელი, რასაკვირველია, იმ ცდასა და ფიქრში კი არ იყო, რომ ერის შეზორცებოდა, არამედ მისი სურვილი იყო, ჩვენ ერთი თავის მსგავსათ გარდაექმნა. მოქმედებისა და ამა თუ იმა ზომებისათვის ჩვენი ცხოვრების ნამდვილი საჭიროება და დღებულის, არამედ სულ სხვა ერის, სხვა ხალხის. ზრახვა მისი სულ სხვა იყო, საიდუმლო... ამიტომ ჩვენ ერს თავს ახვევდა სრულიად მზა-მზარეულ დაწესებულებას, წესსა და რიგს, რომელიც სხრა მთას იქიდან ვადმოჰქონდა, და როდ გიკითხავდა, შეხამებული, შეფერებული იყო იგი ჩვენ ცხოვრებასთან, თუ არა. შეიძლება ასეთ მოქმედება გულ-წრფელობითაც მოსდიოდათ. ყველას საზოგადოათ თვისი მოქონს და ჰგონია, რომ, რაც მისთვის მოსაწონია, სხვებისათვისაც ასეთათა. მაგრამ, მოგვხსენებთ, შეცდომასა და სიმბინჯეს, მანკიერობას, გულ-წრფელობა ნიშნობლივ თვისებას ვერ ჩამორთმევს და მიუიერებას სათნოებათ ვერ ვარდაქმნის. უფრო ხშირათ კი გულ-წრფელობაც დაიწყებული იყო და ცხოვრებაში ისეთი წესი და რიგი გაჰყავდათ, რომელიც ჩვენი ერისათვის არა თუ გამოუსადეგარი, არამედ მავნებელიც იყო. აი, ასეთ მდგომარეობაში იმოგვიყვანა თავი „ჟამთა სიყვამ“ და „ოცრების ხალხის ტრალიზა. მამსა, როცა თველების ამგელი და გზის მაჩვენებელი ძალზე გვესჭიროებოდა, სწორეთ ამ დროს უფრო გზის ამჩვეუ და თვალების ამბმელი გვყავდა.

ასეთ მდგომარეობაში ჩაყენებულ ერს, მოსაზრლებთ, მისი ინტერესების გულ-წრფელ დამცველ მწერლობა უნდა მოეღინებოდა—მწერლობა ჰართული, ჰართულ ნიადაგზე მტკიცეთ დამაგრებული და ერის გულში ღრმით ჩაქედული. იგი უნდა ჩამდგარიყო ერისა და მის გამკებელთა შუა და ეს პოზიცია, რათაც უნდა ღირებოდა, უნდა დეტეა. ჩვენი ცხოვრების ნამდვილი მიმდინარეობა უნდა ზედ-მიწევით მყენო, დაწერილობით შეესწავლა, სულ უზრალი მოქმედებას კი თვალთა ხედვიდან არ უნდა გამოჰპარებოდა.

*) ის. ამ წლის „კვადი“, კვ. 4—5.

და აწიარათ ცხოვრების ნამდვილი სარკე გამგებელთათვის თვალწინ დაეყენებია. გარდა ამისა, მწერლობას ისიც მხედველობაში უნდა მივლით, რომ განებთ საზრდო, რომელსაც მისგან საზოგადოება თხოულობდა, დამკმაყოფილებელი და შესაფერი ყოფილიყო. თორემ, თუ ქართული მწერლობა საზოგადოებას სულიერ მისწრაფებას, ფიქრისა და აზროვნების წყურვილს ვერ მოუტკლავდა, მაშინ, უტყვევლოა, საზოგადოება მას ჩამოეცლებოდა და იმას მიეცლებოდა, ვინც შესაფერ საზღოს აძლევდა, აწედიდა. ასე ორ-მოგვი ხასიათისა იყო ჩვენებური მწერლობის მოვალეობა. მისი ბედიც ამ მოვალეობის შესრულებაზე იყო დამოკიდებული: თუ საზრიანთ შესარულებდა, ერის მესეურათაც შეიქნებოდა და ვრი მადლიერი კვალში მიყვებოდა, მის სიტყვას მტკიცეთ გულში ჩაიჭედვდა და ასე ხელის-ხელ გაუჩინებოდა მწერლობა და საზოგადოება. მაგრამ მწერლობამ ვერ შესარულა, თუ ვერ შეგონა, ეს თავისი მოწოდება. ჩვენი ცხოვრების ნამდვილი საქორება დაივიწყა, ნიადაგი, ცხოვრებასთან დამაკავშირებელი, დაკარგა და სხვის ფენის ხმას აჰყვა. საზოგადოებასაც პირი შეუბრუნა, ზურგი უჩვენა მას და... ერთმანეთს დაშორდნენ.

საქმე ის არის, რომ მთელი რუსეთი გლეხთა სახელმწიფოს წარმოადგენდა და წარმოადგენს დღესაც. ზოგიერთ რუსს თავიც მოაქვს ამითი და მეტრიზოს კიდევ, რომ რუსეთის საგლეხო სახელმწიფოა. ამიტომ რუსეთის მაშინდელი მწერლობა გლეხს თავს დასტრიალებდა, მას ეტრფოდა, მის სურვილთა და მისწრაფებათ უმაღლესს საკაცობრიო იდეალთ ისახავდა. მომავალი საზოგადოებრივი განწყობილება, ამ მწერლობის წარმოდგენით, იგივე სოფელური, გლეხური ურთიერთობა და დამოკიდებულება იყო. ასეთი სასაკილო მიმართულება მიიღო რუსეთის მწერლობამ. მაგრამ, რომ თქვას ეს, ამ მიმართულებას ცოტა რამ ნამდვილის ნიშან-წყალი მაინც აჩნდა იქ არც იმდენათ მავნებელი იყო, რადგან იქ კიდევ სხვა ძალა მოიპოვებოდა ერისათვის მზრუნველი. ამიტომ ამ ორ ძალას შეეძლოთ ერთმანეთი შექსოვრიებათ და შეთანაბრებელიყვენ. ჩვენშიაც, რასაკვირველია, მკვიდრთა უმეტესობა გლეხობას წარმოადგენდა. მაგრამ ამ გლეხობის გული და სული, თუ კი მას გადაშლილით და ღრმით შივ ჩახედვდით, სულ სხვა იყო. ჩვენი ქვეყნის ადგილ-მდებარეობა და სიმდიდრე ბუნებრივი, ჰავისა და ნიადაგის სხვადა-სხვაობა, მკვიდრთა ბუნებრივი სიმკვირხვლე და გამჭირაობა—ყოველი ესე საკმაო საბუთს იძლეოდა, რომ თვისი ძალა სხვაფერი უნდა აფეხმეყებია. პირველ წერილში ენახეთ, რომ გლეხიც

და ბატონიც სოფლათ მეტათ ცუდ მდგომარეობაში გრძნობდნენ თავს. ამიტომ ორივე გადმოფრენას ლამოდენ „სასოფლო ხელდიან“. ის გარემოებაც, რომ ქალაქები სხეების ხელში იყვენ, აგრეთვე ძალას გვატანდა დაწვეულ მამა-პაპური უმყოფელ ცხოვრებას და ქოშებით დარბაისლურათ ენოში საიარულს უნდა გამოეთხოვებოდით. ცხოვრება, მართლაც, ამ გზას დაადგა. ეს განსაკუთრებული ვითარება კი ჩვენმა მწერლობამ ვერ შეიგნო. იგი მიმბაძველობით, ბიუტუშიეთ იმეორებად სხვის სიტყვებს და მაშინ, როცა ჩვენ სოფლიდან მოვდივართ, სოფლათვე გმურეობოდა, უკანვე დაბრუნებას გვიპირებდა. მწერლობა სოფლის მიმზიდველ სინარჩარეს და უზრუნველ ცხოვრებას გვიჩვენებდა დეწაფებოდით; ამ დროს კი ჩვენი ქალაქები სხეების ხელში გადადიოდა. სოფლის ვიწრო სამოქმედო ფარგალში გვიჩვენებდა მწერლობა დეტრიალებულიყავით, და ამ დროს კი ჩვენი მესზობლები ქალაქებში მრავლდებოდნენ, ახალ-შეხედულებას და მისწრაფებას იფართოებდნენ, ცხოვრებაში საბრძოლველათ მოხერხებას იძენდნენ. უცხოეთის კაპიტალიც, რადგან თავის სამშობლოში სამოქმედო ასარეზით ვერ კმაყოფილდებოდა, სხვა ქვეყნებშიაც იხიზნებოდა საწარმოეთ, სამოქმედოთ. ეს კაპიტალი ჩვენც მოგვწყადა და უფრთან აგვიციელა ორთქლით-მავალი და მატარებელი.. შინაური და გარეული, ყველა დატრიალდა, ყველა ჩაერია საქმეთა ასეთ ვითარებას, ყველა ფაცი-ფუცსა და ფათურს შეუღდა და ლამობდა მთელი საქართველოს სიმდიდრე, ქონება ხელთ ჩაეგდო. ქართველებაც უფრი ათხოვეს ამ ფათურს, თვალთ მოჰკრეს ამ უჩვეულო მოპარობასა და მოქმედებას.. და თითონაც ვერ ისე, საცდელათ, მერმე კი უფრო გულმოდგინებით ჩაერივენ ცხოვრების ამ ახალ ტრიალს. აი, ასე ძირეულათ იცვალა ფერი ცხოვრებამ, მისმა მიმდინარეობამ და სამოქმედო მისწრაფებამ. ჩვენი მწერლობა კი, სადღაც უწეულში მიმჯდარი, სოფლური ურთიერთობის უზნაიტსობაზე, გლეხური წარმოდგენისა და სათნოების უზნაიტსობაზე ჩიხინით თავს გვაებზერება... რაღა გასაკვირველია, რომ ერის გული, ახალი ქარ-ტეხილით აზვირთებული, შემოზღულდული ნაპირების წასალეკათ, ასეთ მწერლობას ყურს არ ათხოვებდა და აღარას გაუგონებდა. ჩვენი მწერლობისაგან ცხოვრების ვითარების ასეთი გაუგებლობა უნებლიეთ ჰამლეტიდან იმ ადგილს მგონებს, სადაც ჰამლეტსა და დედოფალს სასტრეკი მოლაპარაკება აქეთ. ამ დროს ოთახში მამის აზრდილი გამოჩნდება. ჰამლეტი დედის მხილვებს თავს ანებებს და აზრდილს მიმართავს, მოკრძალებით ლაპარაკს იწყებს მასთან. დედოფალს ავირეებს ჰამლეტის

ასეთი ქცევა, აკვირებს და ახალ საბუთს აძლევს ჰამლეტის სიგიჟისას. გაკვირებული დედოფალი ეკითხება:

- ეის ეუბნები მავ სიტყვებსა?
- იქ ვერას ხედავ?
- ვერაფერს, თუმცა უხედავი არა მჩნება-რა!
- არც არა გგმის?
- არაფერი, ჩვენი ხმის მეტი.“)

სწორეთ დედოფალის მდგომარეობაში იყო ჩე-ნი მწერლობა: დედოფალსავეთ კმაყოფილი და გულ-წრფელათ დარწმუნებული, რომ უხედავი არა რჩე-ბილდა-რა და ვითომც ყველაფერი ესმოდა. ასე კმა-ყოფილია ხოლმე კაცი გონებისა და ჰარის სიზან-ტეს დაჩეუელი, სულის სიმკვირცხლეს მოკლებუ-ლი. უბედურს ცხოვრების „ფრთების შრიალი“, ჰენისი არ იყოს, როდი ესმის...

ახალი ვითარების მეორე ფრიალ საგულასხმო მხარეთ ვერ შეივინო ჩვენმა მწერლობამ. საქმე, აი, რაში გახლდათ.

ახალ ვითარებას და მიმდინარეობას, რომ ჩა-ერია ქართველობა, ნათლათ დანახა, რომ მისი ინ-ტერესები და მისწრაფებანი იჯახებიან, ეპირისპირე-ბიან სხვებისას. აქ, მაშასადამე, მეტოქეობამ და შე-ჯახებამ იჩინა თავი, სამეკლრო-სასიკოცლობ. მაგრამ ამვე დროს, ყველასათვის, ისიც ნათლათ შესამჩნევი და დანახავია, რომ სხვებს, ქართველების მეტო-ქეთ, წამქეხებულნი, დახმარენი ჰყავთ. ქართველობა სრულებით მოკლებულია ასეთ ძალას. ამ უმწეობამ და მარტოხელობამ ცხოვრების საზრიელზე, ნათლათ და თვალ-საჩინოთ წინ წაშაყენა ნამდვილი ეროგ-ნული ზრდასა. ჩვენი მწერლობა კი აინუნშიაც არ იღებს ამ ფრიალ საგულასხმო ფაქტს დიდისა და უღარესი მნიშვნელობისას. იგი ისე, ღლაბურკით და გაკერით თუ შეგებმა ამ კითხვას, თორემ ძირფუ-ლათ როდი იკვლევს: ეშინია, რიდი აქვს, განხეთ-ქილებმა არ ჩამოვადლო მეტოქეთა შორისო. მაგრამ ეს ხომ თავისი თავის მოატყუებმა, ბანზე სიტყვის აგდებაა. ცხოვრების სინამდვილეს, რაც უნდა ეცა-დოთ, ვერ მიაუფრჩებთ. პირ-იქით, რაც აღრე და მალე გამოირკვევა იგი, მით უმჯობესია...

მართალია, სასიზარეულოა, რომ ქართველობა ჩაერია ამ ახალ ვითარებას. მაგრამ ჯერ გამარჯვე-ბის დღესასწაული აღრეულობა: ბოლო ვისა, ეინ იცის. ამიტომ გული სხვას ვეითხრობს, ეულ უბრყ-ვილო რწმენასა და იმედა გვართმევს და გამარჯვე-ბის ექვს გვიბადებს. ეინ იტყვის, იმედინაობა კარკა არ არისო, მაგრამ ფუყე და ყალბი იმედინაობა

ცხოვრებაში, სადაც განუწყვეტელსა და უღომომეტ ბროლას აქვს ადგილი, ევრაფერი ფრიალი და უფრო მავნებელი და მახარალბებელიცაა. ექვს მით უფრო აქვს ადგილი, რომ სხვები ჩვენზე აღრე გამოვიღწე ამ საზრიელზე, ამ საქმეს ჩვენზე წინ მიყვეს ხელა, ამიტომ მათ მეტი გამოაცლილება, მეტი ბუჯითობა მოეპოვებათ. ზოგს კი ეს ვარემოება ექვის მავიერ, იმედს უღვიძებს. ახსნა მათი, თავისებური და აპირე-ბულია: რადგან სხვებმა აღრე იწყეს ეკ საქმე ამიტომ ისინი ძველ წესს შეეჩვიენ, ახალს ევრა შეითვისებენ და ერთ წესტრალით შეჩერდენ... ე-საც ასეთი მოსაზრებით შეუძლია დამაყოფილდეს, მას, რასაკვირველია, ექვიც არჩისა ექნება. მაგრამ ენისაც შეუძლია ღრმათ ჩახედოს საქმეს, მას ასეთ ზედპირულ მოსაზრება საბუთათ ვერ გამოადგება. ან რა საბუთი გვაქვს, ჩვენი თავი მეტა წინმსაზო-ლი ძალის მექანეთ აღვიანოთ, სხვები კი ვაქაუ-ბულ, გაშეშებულ რაიმე წარმადიდინოთ... ამიტომ გვეგონა, რომ ჩვენ უფრო სუსტნი და გამოუცდელ-ნი ვართ. საქმის წარმართვა კი, მოგვესწინებათ, უფ-რესათ გამოაცლილებათეა დამოკიდებული. ექვს კო-დე ის გვიმატებს, რომ შეიძლება იმ ძალამ, რა-მელიც სხვებს ქომაგობს, ქართველობა, ამ ხა-ნათ წელში გამართული, სრულებით და ელმომე-ლათ წელში გაწყვიტოს. თუ ამდენ ხანს ეს ძალა ჩვენში მეტ-ნაკრეს წარმადადგენდა და ვარეთით მა-ყურებელი იყო, ახლა ისიც ვნაფხიზლდა და ელა-მობს უფრო მაგრათ ჩაუქიროს კლანქები თავის ნადავლს... ერთი სიტყვით, თუ მართალია, რომ ჩვენ ფერი ეიცავით და გამოეფხიზლდით, ისიც მართალია, რომ სხვებმაც ეს ცკლილება განიცადეს ამიტომ—რუსულათ ეიტყვიო—наши силы абсолют-но возросли, но относительно нѣтъ. აი, სწორეთ აქ არის ძალი დამარბული და ჩვენი ექვიც საშარ-ლიანია.

P. S. ჩვენ გესურდა დაგვეხებებია, რომ მწერ-ლობამ ნამდვილი ცხოვრების მიმდინარეობას ალა-ვერ აულო, მას ეკალ-და-ეკალ არ მისდევდა (ცხოვრე-ბა რომ ახალ გზას დადგა, მწერლობამ მას უკან დაუწყო წევა. მაგრამ პირველმა თავის გზას მაინც არ აუბნია, და უმეკარ მოყერის რჩევას ყურა არ ათხოვდა. ახლაც მწერლობას ცხოვრებამ წინ დაუწე-ბა საკითხი, თუ რაგორი განწყობილება და უბო-ერობა უნდა ჩამოვარდეს, რა ფარგალში უნდა შე-თანხმდეს ქართველობა და სხვანი. მწერლობა კი ამ სავალდებულოთ გადასაწყვეტ საკითხს უწ-რობის, გვერდს უვლის, რადგან სირცხვილი და რიდი აქვს. ასეთი დაშორება მწერლობისა და ცხოვრებისა კი ფრიალ სამწუხარო და სავალ-

*) ის. ჰამლეტ, გვ. 90.

ლოა. ეს მომაკედინებელია მწერლობისათვის და მისი გამოთახსირებელია. არც ცხოვრებისათვის არის ეს სასარგებლო. ჩვენში მით უფრო საზიანოა ასეთი ფითარება. ჩვენთვის მოსარჩლეთ, წინამძღოლათ და გზის მანქანებლათ ისევე მწერლობა უნდა გამოვიდეს: სხვა არავითარი ძალა ჯერ-ჯერობით არ მოგვეპოვე-

ბა. ეს განსაკუთრებული მნიშვნელობა, რაიცა აწინდელმა ჩვენმა ცხოვრების ეითარებამ მიანიჭა მწერლობას, მან აუკლებლათ უნდა დროზე შევიწინოს.

ფ. ა. ს.

ბრამინების ლოცვა ვულკანის წინაშე.

ბრამინების ლოცვა ვულკანის წინაშე.

ბრამინების დედა ბუდეთ ინდოეთია მიღებული, მაგრამ ჩვენ დროში ბრამინიზმი ინდოეთიდან სამხრეთისაკენ მდებარე კუნძულებზეც არის ძლიერ გავრცელებული. ამ კუნძულების ბრამინების შესახებ ერთი მგზავრი დღემდეა შემდეგ საინტერესო ცნობებს გვაძლევს.

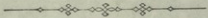
„რამდენიმე წლის წინათ მე ვიყავი დაპატიჟებული ბრამინების დიდ დღესასწაულზე, რომელსაც ბრომოს ეძახიან. ეს სახელ-წოდება წარმოადგება იქიდან, რომ ერთ დღეს ბრამინები იკრიბებიან გამქრალი მულკანის ახლოს, რომ ბოროტ სულებს შეგბ-ჩაილონ თავი. იმათ აზრით ვულკანიდან ხანდახან

მოისმის ამ ბოროტ არსებათა კენჭა. „უმალღეს არსებას ანუ სულს“—პენგურუ გენონეს, რაიც ნიშნავს მთების მჟვარველს,—ამ დღეს მიართმევენ ხეხილს და შინაურ ფრინველს თუ ამ არსების ბლავილი 50 მილის სიშორემდის ისმის, იმ შემთხვევაში ბრამინები ამბობენ, რომ იგი თაოულაბს კაცის ხორცსო. სადღესასწაულო ადგილი დანიშნულია ვულკან ბრომოიდან ერთი ვერსის სიშორეზე, საიდანაც გამოდის სულის შემხუთვი კვამლი. აქ იკრება აუარებელი ხალხი, რომელთა ერთ და იმავე დროს კედევაც უამს და ლოცულობს, სუამს და მღერის. ამ ნახვეთ სოფლების მამასახლისებს—მანტარებებს, რომლებიც სადღესასწაულოთ არიან გამოწყობილი და რომლების მალა მოსამსახურებს უკავიათ ქალე-

ბი. სხვათა შორის, აქ მოდიან არაბებიც, რომლებიც სხვა-და-სხვა ავთა-ყოფობისაგან და უბედურებისაგან დასაცავ ამულეტებს (ავგაროზებს) ჰყიდიან.

მსხვერპლის შეწირვისათვის კი ძალი ადგილია დატოვებული. ახალგაზრდა და მოხალე ქურუმნი, მღვდლები, დანაქილი არიან. თითოეული იმათგანის წინ დგას მოზღლიო ყუთი სანდალის ხით და სხვა-და-სხვა სურნელებით, კალათები ინდოეთის ლერწმით, წმიდა წყლის სახსურებელნი, ზანანის დახვეული ფოთლები და სხვა. თითოეული ქურუმის უკან პატარა ბეჭის უკავია ფართო პაიონგი (ქალგა). ქურუმები ამ დღეს იცემენ თეთრ ტანისამოს და წელს ირტყამენ ფართო წითელ სარტყელს. მხრებზე გადადებული აქეთ აბრეშუმის ოლახი. როცა ანიშნებენ, იმ დროს ხალხი მიუახლოვდება ქურუმებს და ლოცვით მიართმევს თავის მსხვერპლს, რომელსაც ქურუმები ასხურებენ წმიდა წყალს.

ამ ცერემონიის დროს ხალხში ჩვეულებრივად გაისმის: „აიო! აიო! ბრომო! წაიდღეთ ბრომოსთან!“ და ხალხი ვარბას ეულკანისაკენ, იმ რწმენით, რომ ეინც პირველათ მიახწევს იმას, ის ბედნიერი იქნება. როცა მიუახლოვდებიან ეულკანს მის პირში გაისკრინან თავის მსხვერპლს. ამას შემდეგ ხალხი ბრუნდება უკან და ეძლევა ვართაბას, თამაშობას, ცეკვას და სხვ.

ბ ა შ ი — ა ჩ უ კ .*)

როსხელ მთვარიან ღამეში აბდუ-შაჰილი მხართქმის წამოწოლილი რომ იყო და ჩვეულებრივით ტკბილ მოგონებით გატაცებული, გარუბებული ოცნებობდა, შრიალით მოესმა, მოიხედა, დაივირა, ზეზე წამოვიარდა, რამდენიმე ბიჯი უკან გადადგა, მოისვა ხანჯალზე ხელი და ვაშრა, თითქო ენა ჩაუვიარდა. მის წინ იდგა ის, ვისაც ეს იგლოცდა და ტირიდა.

— შორს ჩემგან! შეგაჩვენოს მაშამდმა, თუ ფარსაგი სული არა ხარ! მიაყვირა ხელის ქნევით.

— ნუ გეშინია, მე ის ვარ, ვისაც შენ იგლოც და სტირი! — მიუგო დამწვილებით ქალმა.

— სული, ჩემ სანუგეშოთ და დასატკობლათ საიქიოდან მობრუნებული?

— სწორეთ შენთვის და შენთან მოსული, მაგრამ სული კი არა, ხორც შესხმული, ცოცხალი ადა-

მიანი, შენს სიყვარულზე დარწმუნებულა და შენი მოყვარული.

— როგორ! გაცოცხლდი?

— მე მკვდარი არა ვყოფილვარ.

— მაშ ეს? — მიუთითა გაცოცხლებმა საულაზე.

— შეედი, ეგ და იყო, საბრალო პირ მთვარისა ჩემი ტუპის ცალი და მგენი! მე კი პირი მხსას მეძახიან.

— დალოცოს ღმერთო შენი განგება! — დალოცია აბდუ-შაჰილიმა, მივიდა და დაუქირა ხელგები-მითხარი! მითხარი! სიზმარია თუ ცხადი! როგორ მოხდა ეს ყველაფერი, ამისხენი, თვარა გონება შეკარგება! — მეტი ალღევებისაგან ფხვზე ველარ დგებოდა და ჩაჯდა, ქალი მიუჯდა გვერდით ახლო და ალერსიანათ უთხრა:

— აი, ხომ ხედავ, რომ არ გერიდები? ამიტომ რომ და ვარ შენი, თუ გავიგნდება, სწორეთ ამ ადგილს, გულშემოყრილი რომ გამოამბრუნენ, ძმობა მითხარი და ეცი ვაქცაის სიტყვა არ გატყდება. იმ დღემდე მეც შენი სიყვარული ჩამივიარდა გულში, მაგრამ როცა გორკ უნაყიფო რამ და გაუზობრცელებელი. რადგანაც რჯულის სხვა-და-სხვაობა ჩვენს ერთობას ხელშეშლიდა, ის გიწინაბა ვადვიტანე დამძურ სიყვარულზე და დემორჩილი ბედს.

თათარი გაცოცხლებული უსმენდა და ბოლოს მისი კანკალით ჰკითხა:

— დაო, მაგრამ დაზე უტბებსო, შემატყობიე როგორ ვადარჩი და ან აქ ვინ მოვიყვანა?

— მონასტერი რომ აიკლეს, ჩვენ რამდენს ავგარჩიეს; ტყვეთ უნდოდით წაყვეყანეთ, მაგრამ იმ არულობის დროს თვალსა და ხელ შეუა გავიგნებ მე და იქვე უცბათ მივიმალე; მახლობლათ ცარიელი ქვევრი მეგულბოდა და შიგ ჩაქვევრი. როცა საც მონასტერს ცეცხლი წაუციდეს და წაიღენ, ვა მოვიდე, აქვე ტყეში დავიმალე, გაუყურე საცოდ ჩემ დას რომ გლოვიდა და ან როცა დამარხებ; ეცოდო რომ მე გვეგონე და სიყვარულზე სიყვარული შემატებოდა. მას აქეთ, აქ ვდგევარ ერთ გამოქვბულში და ხშირათ გხედავ ხალხე ფარულათ აქ მჯდომარეს. დღეს გულმა აღარ გამძღო, გამოგვებდა ახლა ამის მეცს ვერაფერს ვაიგებ ჩემგან და თუ შენ მეტი გინდა შეიკყო, წამამყვი სადგურზე, მაგრამ იმ პირობით კი რომ, რაც უნდა ნახო არ ვაქვირად და არც იარაღი იმპარო. მენდობი?

— გინდ ჯოჯოხეთშიაც წამიყვანო.

— ფიცო?..

— ეფიცე თვით მაშამდ.

— რომელსაც ქრისტიანები ვერ ენდობი!

— მაშ თვით თქვენ ქრისტეს!..

*) ის. „კალი“ № 19.

—შენი რა არის?! არა! სხვა თავლები მომეცი!
დაიფიცე ვაჟაკის სიტყვა.

—ვფიცე და ზედაც დაემატებ იმ ჩემ უცნაურ
სიყვარულს, რომლის გამოთქმაც არ შემძლიძია.

—ახლა კი მჯერა! თქვა ქალმა —წამოდგა, წა-
მოაყენა კაცს და ხელი-ხელ ჩაკიდებული შევიდენ
უდაბურ ტყეში. შუაგულ ტყეში ერთ თითქმის
მთვალ ნაპარალში, გამოქვბულში, ისხდნ ახალგაზდა
ბიჭები ცეცხლის წინ და მწვადებს აშიზინებდნენ; იქ-
ვე გაბელი სუფრა ედგათ, მაგრამ კარიელი, ზედ არც
პურები ეწყო, არც ლენია და არც შეჭამადი. ვარე-
დნ ფენის ხმა მოისმა და შემოვიდა ქალი მოზდილი
ხელ კალათით.

—ოჰ, მელანო, შენა ხარ? ჰკითხა ერთმა, რო-
მელსაც მეთაურობა ეტყობოდა.

—მე ვარ, სანდო ვერაინ ეიშოენე, რომ გა-
მომეტანებია და მეტი რაღა გზა მქონდა? მოვიდო-
დი მარა შიშით კი მუღლები მიკანკლებდა. მალე
დაიკლათ... მიწიანი ბაღლები მართო დაეყარე
შენ, —თქვა მელანომ და გადასცა ხელ-კალათი.

—ჰა, ვახშამს გავთავებთ და კიდევ გვატანთ
ვისმე სამშვიდობომდის, — უთხრა უფროსს რომ გავდა,
იმავე: მელანომ წყნარათ გადაიარა და მიჯდა კუთ-
ხეში თავისთვის. ხელ-კალათიდან პურები ამოალაგეს,
ხელაღით ლენია, ქოთინთ შეჭამადი დააწყვეს სუფრა-
ზე. გაუმარჯოს მეძღვნეს! დაიძახა —ერთმა იქ მყოფ-
თაგანმა —სამაგიეროთ ჩვენც ჩვენი დღევანდელი ნა-
ნადირეც უსწარათო! —დათანხდა ყველა და დიდი-
ძალი ასობათო აქნილი შემლის ხორცი ჩაუწყვეს
კალათში, უცბათ ზარნაშომ დაიკვილა; წამოცინ-
დნ სუფრიდან, მოავეს იარაღს ხელი და გავარდ-
ნას აპირობდნ კარში, რომ ზარნაშოს ხმა არ შეწე-
ნებოდა და ნაკლათ წრომს არ დაეწყო წი-
ვილი. შემობრუნდნ ისევ, თქვეს: „აღბათ მეთვალ-
ურები შეცდნ, მაგრამ რა ხუმრობაა? —ჩვენკი გუ-
ლი გადავიტრობდა და!“

—შემოვიდა პირი-მზისა და სიცილით თქვა:

—ვაი, თუ შეშინდით! მეთვალ-ყურე შეცდა,
კარვით ვერ გააჩნია ბნელაში, ჩემი ტყვე მტრათ მი-
იღო და ნიშანი მოაკათო. კიდევ კარგი რომ მალე
გაუგებინე და სამშვიდობოზე გადავიდა.

—ტყვე? ტყვე? ტყვე? იკითხეს გოაცებით აქეთ-
იქით.

—დაიბ! მოგიყვანეთ დამორჩილებული!
იარაღიც არ ამოყრია, რომ ვაჟაკისთვის სირ-
სხელი არ მექმია. მიიღეთ, როგორც სტუმარი! სა-
წყენი არა ჰქადრით რა! —ამ სიტყვაზე უცბათ გავიდა
გარეთ და შემოიყვანა აბღუ-შაპილი.
წამოცინდნ სუყველა ზეზე და შეაჩერდნ;

აბღუ-შაპილი შემოსავალშივე შეჩერდა და გოაცებით
დაიძახა: ბაში-არქუ!

—დაიბ! აბღუ-შაპო, ეს ბაში-არქუცა და მე
ამისი და!.. კურთხეულ იყოს თქვენი შეყრა და ფეხ
ბედნიერი აქ შემოსვლა!

ჩამოვიდა სირსხემე, ყველა გოაცებით უყუ-
რებდნ ერთმანეთს.

—აბღუ-შაპილმა ხელები ააპყრო მაღლა და
თქვა: დაილოცა, ღმერთო, შენი უცნაური განგება!
ეცხები როგორც მტერი და შეეხედი როგორც მო-
ყვარე. ბაში-არქუცა გაიცინა და უპასუხა:

—ჩემი სათქმელიც ვე არის!.. შენ სტუმარი და
ჩვენ მასპინძელი!

მივიდა, გადახვია ხელი, წამოიყვანა და მოისვა
გვერდით.

—მოულოდნელათ ლეთის მოცემული სტუმარ-
ო, ნუ დაგვიწუნებ სუფრას! ღარიბია, მაგრამ მზი-
რული. უთხრა ბაში-არქუცა და შამოუსხდნ სხეებიც
გარს; გაიმართა ღბინი, მაგრამ სიმღერის მაგიერათ
საუბარი გააბეს დაბალის ხმით. გაგებულა ვახშამი;
ჩვენი რამ იქვეა, თითქმის ყველამ გამოაქვლენა
მოკლეთ თვის თავდასასვლელ და ბალოს, ჯერი
რომ მიდგა, მოჰყვა აბღუ-შაპილიც:

—მე ერთი-უთვის-ტომო კაცი ვარ, არ ვციც ვინ
ყოფილა ჩემი მამა-პაპა და საიდან მოგხედი არდა-
განში? ძლიეს მაგონდება და ოდნე მახსოვს, რაც
საბრალო დედიჩემისაგან გამოვირჩია!.. ოდესმე ერთ
სოფელს სადღაც ლეკები დაეცემან, აუკლიათ მთე-
ლი სოფელი, ჩვენი ოჯახიც ამოუწყვეტათ, ასე რომ
მე დავრჩენილვარ ძუბუ შროვარი და დედასთან ვრ-
თათ ტყვეთ წაუყვანივართ; მყოლია კიდევ ერთი უმ-
ფროსი დაც, მაგრამ ის სხვა სოფელში ყოფილა გა-
ბარებული მღვდელთან და გადარჩენილა: ამის მეტი
არა ვციც რა... მელანო სულ განაბული უგდებდა
ყურს, უცბათ მიავიჭრა: ექვსი თთი ხომ არა ექვსს
მარცხენა ფეხზეო? და დასტური რომ მიიღო, მივარ-
და, გადახვებია. დაიწყა ქვითინი: ღმერთს არ სდო-
მებია ჩვენი ერთმანეთისთვის დაკარგვა.

მაყურებლები გოაცებული პირჯვარს იწერდნ,
ღმერთს მაღლობას წირავდნ და ულოცავდნ ახალ
შეყრილებს. აბღუ-შაპილმა აღარ იცოდა რა უნდა
ექნა. ჩამოვიდა სირსხემე. პირი-მზისა მიუბრუნდა და
უთხრა აბღუ-შაპილს:

—მეც მომილოცავს!.. ახლა რახან ნამდვილი და
გამოგინდა, ჩვენი დამომილობა აღარაფერი საქი-
რთაო. აბღუ-შაპილი შეკრთა და შეშინებულმა უთ-
ხრა:

—როგორ! მაშ დღეიდან ჩვენ აღარაფერი ვიქ-
ნებით ერთმანეთისათვის?

— ნაცნობები, ისე როგორც ქრისტიანი და მამადიანი მიუფო ქალბა.

— არა! აქ მამადიანი აღარ არის! ხომ გაიგონე, რომ ქრისტიანთ ვყოფილვარ დაბადებული და დღეს განგებამ მოინდომა, რომ გამოვბრუნებულიყავ! დღეიდან მეც თქვენი რჯულის აღმსარებელია და თავყენის მცემელი ვარ. ბაში-აჩუკ! მიმიღეთ თქვენს გუნდში, რომ ამიერიდან მეც თქვენი ჭირი და ლხინი გავიზიარაო!..

ამ გულწრფელმა სიტყვებმა ყველა აღტაცებამო მიოიყენა და დიდი სიხარული შეეჭათ.

— აბღუ-შაჰო! ცოტა დაუიკრების შემდეგ, უთხრა ბაში-აჩუკმა — დიდია ღმერთი და განგება მისი მიუწლომელი, შენ შეგძლია რომ ჩვენი ქრისტიანობას დილა სამსახური გაუქოა. მოგაღწევა ყოფილხარ და ნუ აჩქარებები!.. ეს რაც მოხდა, დრომდე ყოელიფერი უნდა საიდუმლოთ დანიარხო გულში; მიხვიდე ისე შენ ჯარში და ისე დაიჭირო თავი, რომ ცელილება არაფერში გეტყობოდეს. დაარწმუნე ქველა, რომ ბაში-აჩუკი მოკვალთქო! ნიშნათ წაღე ეს ჩემი ფუფანაკი და სისხლზე მიუსერილი მიართვი უფროსებს, დაგვეჩვენებ და ჩვენი რომ აღარსად გამოვინდებთ, გულ-დამშვიდებული ხანი წყალობით ავაგესებს. დრომდე ეს ყოელიფერი საჭიროა ჩვენი საერთო ბედნიერებისათვის. ახლა მეტს აღარას გეტყვი. დაწერილებით მაშინ გაიგებ ყოელიფერს, როცა ჩოლოყაშვილთან ერთათ მოვილაპარაკებთო! მივიდა, გადახვია და გადაჰკონა ძმურათ.

— ახლა ჩემი შეილებიც გებრალეობდეთ, მარტო დავყარე! — თქვა მელანიამ — დროა ჩემი წასეღის, გამოცდილებლიც ხომ ღმერთმა მაშინენია. სხვა საჭირო აღარავინ არის, ჩემი ძმაც მიმიყენასო! — თქვა და ჩაკიდა ხელი აბღუ-შაჰოს. პირი-შისამ, თითქო შურით ვაყოლა თვლი, წარბებ შექმუხენით შეხედა; მელანომ შენიშნა და ცბიერის ღიძლით უთხრა:

— რამე მშვიდობისა ჩემო რძალო! და ძილი ნებისა, რომ ტბილი სიხმრები ავსდნაოდესო!.. გავიდა სიჩქარით და თან გაიყენა აბღუ-შაჰილიც.

სისხლიანი ფუფანაკი დიდხანს იყო გამოკრებული მოედანზე, რომ ხალხს ენახა და დარწმუნებულყო ბაში-აჩუკის სიკვდილზე. დიდი და პატარა ყველა ულოცავდა გამარჯვებას აბღუ-შაჰილს, მაგრამ მისი პასუხი კი ყოველთვის ეს იყო:

— მე რა?!. მაღლიერი უნდა იყოთ ჩოლოყაშვილის, თუ იმას არა, მარტო მე რას გავაყობდი; დღეს ბაში-აჩუკიც ცოცხალი იქნებოდა და მისი გუნდიც გაუფანტავო.

გავიდა ხანი, რამდენიმე თვემ გაიარა, დაწყნარ-

და ქვეყანა და გავარდნილებისა აღარა ვაფუგუნიათ რადამშვიდდენ თათრები. სიფრთხილეს თავი დაანებეს აღრიანდულათვე უმარათ დაიწყეს ფარფაში. ამ მზაგმა ყვენის კარამდის მიაწია. დაუფასეს ჩოლოყაშვილს სამსახური და ერთგულება, მაგრამ თვითონ სი ცოლოვანთ იყო ჩავარდნილი. ამხეტრად ცულ ხმები მიწადა... ამბობდენ, რომ მისი გამაზრდებუბა აღარ შეიძლება, დამბლას ორივე ხელ-ფეხი წაერთმევიაო. ფეიქარ-ბანი ხშირათ კითხულობდა და პატარის ცემის ნიშნათ ორჯელ-სამჯელ აბღუ-შაჰილს ვაუტანა. ერთ საღამოს, ვიღაც შორიდან მომავალმა, შემოაქენა ოფლათ გახეთქილი ცხენი ჩოლოყაშვილის ეზოში, გადახტა მარდათ, მიზა სვეტზე ჩოლოყაშვილს მიწადა, აიჭრა კიბებზე და შევიდა პარ-აბანის სახლის პატარანთან. ჩოლოყაშვილი ტახტზე იყო მოწოლილი, დიანახა თუ არა მასთან შესული, უბათ წამოჯდა და მიადახა:

— ოო! ბაქარაქე?!. ბაში-აჩუკმა მძიმეთ თუ დაუქრა.

— ასე მალე მოიარე? ჰკითხა ჩოლოყაშვილმა. მოივარე, შენიჭირიმი! — მოახსენა ბაქარაქემ და წერილები გადასცა. ჩოლოყაშვილმა გახსენა სიჩქარით და კითხვა დაიწყო, სახე უღელვალდა და თან-დთან სიამოვნება ეტყობოდა. ბაში-აჩუკი უძრავათ აღესთაზე, რომ გაათავა კითხვა მიუბრუნდა და ჰკითხა:

— კიი სასუვეშო ამბავია!

— ღმერთმა ნუ მოგიშალოს ნუგეში, შენი ჭირიმი! მგ ამბავს უფრო არტეც მივიტანდი, რომ წყალ-დიდობას არ შეეჩჩერებოიყო.

— მალე დათანხმდენ?

— არავგის ბატონი არა და ქსნის ერისთავებიც!

— იციან ყოელიფერი ჩვენი საიდუმლო?

— შალვის მეტს არავის გამოვტეხვიარ;

— მაშ შალ როგორ დათანხმდა?

— არ დათანხმდებოდა, რომ მის კარის მღელე ჩვენება არ ენახა ჩემ მისეღის წინა დღეს.

— ჩვენება? ვაკერებებით შეხედა ბიძინამ.

— დიან, შენი ჭირიმი; — მაჟოგო შორიანლთ დ მოუყვა, რაც ცოლდა გველუმპის შესახებ, ისიც მოახსენა, რომ ერთი იმ გმირთავანი თქვენ ბრძანებულხარათო, მაგრამ სიკვდილის შესახებ კი არაფერი უთხრა. ბიძინამ სასოებით პირჯვარი გამოისახა და თქვა.

— დაილოცას ლეთის განგება და მის სასწაულთ მამოგველელებიან??

— ღღერის თუთხმეტს უტეველათ გაჩნდებან.

— ჯარის მეთრატევა! ვი თუ ვერ ვაგწმუნდენ აბღენ თათრებს.

— რა ბძანებაა?!. თუ ლეთის ნება იქნება...

მღვწესაც ეყვოფით. ფშვან-ხევისურები ბაბტიონს დაე-
კუმან დანიშნულ ღროზე, ქსნის ერისთები მთავა-
რი ჯარით თქვენ შამოგვირთებინათ თათრის ჯართან
სამოზათ და ულუხებს ჩვენც ეყვოფით.

—სულ რამდენი ზართ?
—საკუთრათ ჩვენი დასი ას-ოცი კაცა, ერთი
ამდენი თვედროძისაც იქნება.

—ისინი ხომ აქეთ-იქით არიან დაფანტულნი?..
ზოგი თათრის ჯარშია და ზოგი კიდეც ვინ იცის
სად..

—ისე, როგორც ჩვენი! მაგრამ იმ ღროსთვის
ყველა ერთათ მოვიყრიით თავს.
—მაშ, კარგი, ნულა ავინანებ! ღროა საქმეს შეუ-
დგეთ. წადი ცოტა შეისვენე, რომ აღრიანათ ექვოფით
საქმეს.

ბაში-აჩუყი გავიდა, ღროს მარტო ბიძინა, ხელ-
ახლა გადაიკითხა წერილები, გაიმეორა გუნებაში რაც
ბაში-აჩუყმა უთხრა სიზმრის თაობაზე, ადგა ნულა,
მოიხადა ქელი, მივიდა სახატის წინ და დაიჩოკა.
დიდბანს ხელებ-პაყრობილი შეჩერებოდა უხმოთ
ლეთის-შხობელს და ევედრებოდა მის ძისთან შუა
მდგომლობას, რომ ქრისტიანობა გამოეხსნა ურჯულ-
ლოს ხელიდან, გადაერჩინა კახეთი და მით მისი მა-
დიდებელი მთელი საქართველო გაეძლიერებია.

მკრთალი ნათელი, სახატთან მინაშუიკი, პარ-
პალით ეცემოდა, სასოებით აღტყინებულ მის ეცქა-
სურ სახეს და მდუღარე სრემლები წურწურით ჩა-
მოდლოდენ წვერ უღელაშზე.

ბაჭი.

(შემდეგი იქნება)

კრიტიკული განხილვა.

(მ. გ. ჟანაშვილი, შოთა რუსთაველი, თბილისი,
1896 წ. IV+183--7 გვ.)

„დღემდის საქართველოს ისტო-
რიას ნამდვილი ისტორიკოსი არ
გამოჩნენა და ჯერ არც შესაძლე-
ბელია, რომ გამოჩნდეს“.

ბ. ქართული.

უშუა ჩვენი „ოქროს საუკუნის“ გამოახატა-
ვით, ამბობს ბ. მ. ჟანაშვილი იმ წიგნაკში,
რომლის სათაური ზევით ამოწერეთ,— ჯერ
არ დაბადებულან საკუთარნი ნიბურნი, ჰობონნი და
ცემბერნი, მაგრამ ყველა იმ მასალიდან, რომე-
ც დღეს გვაქვს, შევიძლიან ადენიწმინათ მსავე-
სი ნასკვები ერთი მხრით თამარის სიძეობისა
და მეორეს მხრით „ევფისი-ტუაოსნის“ მოთხრო-
ბას შორის. საზოგადო მსგავსება ამ ორთავე
მოთხრობათა (თამარის ისტორია „ქართლის ცხოვ-

რები“ და ნესტან-დარეჯანის ამბავი „ევფისი-ტუაოს-
ნისა“) ის არის, რომ ეს კალწულნი (!!) მტრის-მე-
ტრათ ლაბანია, ბრძენია, მათი ცოლათ შერთვის სურ-
ვილი აღძვრია (sic!) არა ერთსა და ორს ბატონი-
შვილს, პირველცა და მეორეც უარყოფენ უცხო
გვარ ტომიდან სასძობს მოწვევას, ორთავეს მსურთ
შერთობა თავისევე გვარ-ტომი და ირთავეც კიდეც:
„თამარი დეით სოსლანს და ნესტან-დარეჯანი ტა-
რიოსს“ (გვ. 70). შემდეგ ავტორი დაწვრილებთ
განმარტავს, თუ რაში მდგომარეობს ეს მსგავსება,
მაგრამ სანამ ამ უქანასკნელის დაუთხრებლს შეუდე-
ზოდეთ, ჩვენ ვესურს ოროდეს სიტუვა წარმოვთქვათ
ჩვენი წარსული ისტორიის შესწავლის შესახებ. ჩვენი
წარსული ცხოვრების შესწავლა საზოგადოთ არაოდეს
არ ყოფილა რიგან გზაზე დაყენებული. მეცხრამე-
ტე საუკუნის წინა დროებზე ჩვენ აქ არ ვლაპარა-
კობთ; ჩვენ ვიქვს სახეში მხოლოთ მდგომარე საუ-
კუნე. ამ არა სასაამოეო გარემოების მიზეზნი მრავ-
ალია, რაკარც ისტორიული, ისე წინადა პოლი-
ტიკური ხასიათისაც. ვინც კი ცოტათ თუ ბევრათ
დაუყვარებდა ჩვენი წარსული ისტორიის შესწავლის
საქმეს, ის ადელით შემაჩვენეს შემდეგ: ჩვენი წარსუ-
ლი ყოფა-ცხოვრების შესწავლას თითქმის ყოველ-
თიერ ჰქონებია მხოლოთ შემსლს ვთხა სასათით. მარ-
თალია, ზოგიერთნი, როგორც, მაგალ., მარი ბროსე
და დ. ბაქრაძე, შესანიშნავი ენერგიით და თავ-გა-
მოდლებით შრომობდენ და იყვლედენ ჩვენ ისტო-
რიას, მაგრამ იმათ შემდეგ ჩვენი ისტორიის გამო-
კვლევის საქმე თითქო შეწყდა, ჩაქრა. შეიძლე-
ბა, ჩვენ გვიასლბონ, რომ ეს აზრი შემედარიათ,
რადგანაც ბროსეს და ბაქრაძეს შემდეგ ჩვენი ისტო-
რიის შესწავლის საქმე ძლიერ წინ წაუდა, რომ იმათ
შემდეგ თითქმის სულ ახალი წყაროებიც კი აღ-
მოჩნდენ, რომლებიც აშკარათ ამტკიცებენ, რომ
ბაქრაძეს და უმეტესათ ბროსეს ბევრი შემედარი
შებედულენიანი ჰქონდათ. ჩვენ ეეთანხმებით ამ აზრს,
მაგრამ ამასთანავე დარწმუნებული ვართ, რომ ის-
ტორიის შესწავლის საქმე მარტო ძველი ქრანიკე-
ბის აღმოჩენაში კი არ მდგომარეობს; პარიქით,
უპირველესი ალაგი უქირბის ამ შეთხვევაში უკვე
არსებული მასლის კრიტიკულ განილვას, დაფან-
ბას, და მასზე ახალი მეცნიერულა შეხედულების
დამყარებას. ჩვენ სრულებით არ ვამტკიცებთ, რომ
ჩვენ მიერ დასახელებულ ისტორიკოსებს შეფარუ-
ლებნიოთ ეს დანიშნულება; ეს იმათ ღროს შეუძ-
ლებელიც იყო. ჩვენ ეამობთ მხოლოთ იმას, რომ
სხენებული პირნი ისტორიული მეცნიერებისათვის
იყენებ დაბედული, ისტორიის შესწავლა იმათ ხორც
და სისხლს შეადენდა. და რაკაკეველია, რომ დი-
დი ამაგი მიუძღვით იმათ ამ მხრივ: მათ ჩაყარეს
პირველი საფუძვლით ჩვენი წარსულის მეცნიერულათ
გამოკვლევისა. მაგრამ აი, სწორეთ აქ დადებო ჩვე-
ნი წარსულის შესწავლას ის შემთხვევიით ხასიათი,
როქელიც ზევით მოვიხსენიეთ; აი, სწორეთ აქ და-
ვრწმუნდით, რომ ჩვენი ისტორიის შესწავლის საქ-
მე დამოკიდებულია მხოლოთ კერძო პირების სურ-
ვილისაგან. (sic!) ჩვენ გვიქმის, რომ ეკრძო პირებს, რა-

ცა ივინი აღჭურვილი არიან მაღალი უნაგარო სიყვარულით ქვეშაირებისაღმძი, შეუძლიათ თვალსაჩინო კვალი დასტოვონ შთამამელობისათვის. მაგრამ, როცა იმათ ამოქმედდნენ მხოლოდ პიროვნული ინტერესების ქველი, პიროვნული შურის ძიება და მტრობა, მაშინ იმათა შრომამ, რაც უნდა დიდ ღირსების იყოს, ადვილათ შესაძლებელია, რომ უნაყოფოთ ჩაიაროს.

ჩვენ დროში თითქმის ყოველგან, სადაც კი ცოტათ თუ ბევრათ ყოფილა და არის დღესაც კულტურული ცხოვრება, არსებობენ სხვა-და-სხვა მუდმივი ისტორიული საზოგადოებანი, რომლებიც შეერთებულნი ძალით იკავებენ წარსულ ყოველ-ცხოვრებას; აქეთ თავისი საკუთარი დრო-გამოწვევითა გამოცემანი, კრებები და სხვ. ამიტომ აქ ისტორიის შესწავლა მკვიდრ ნიადაგზეა დამყარებული და ის მუდამ წინ მიდის, მეტი თუ ნაკლები სისწრაფით, სულ სხვა სურათს წარმოადგენს ამ მხრივ ჩვენი ქვეყანა. ჩვენი ძველი კულტურული ცხოვრება ყოველგან ეგეს საფუძველზე; მაგრამ, საუბედუროთ, მის გამოკვლევამ ვერ წაადგა წინ შესაძენე ნაბიჯი. მაგალითათ, ჩვენში არაოდეს არ არსებულა იმნაირი განსაკუთრებითი საზოგადოება, რომლის პირდაპირი დანიშნულება ყოფილიყოს ჩვენი ისტორიის გამოკვლევა. მართალია, ჩვენთვის შეუძლებელი იყო და არის დღესაც იმ გეარ ისტორიულ საზოგადოებათა ხელმძღვანელობა, რომლებიც არსებობენ სხვა ქვეყნებში, როგორც მატერიალური, ისე სხვა მხრითაც, მაგრამ ის კი იყო შესაძლებელი, რომ ჩვენ ისტორიკოსებს და არხეოლოგებს (ამათი რიცხვი არა მცირედია) ემუშაენათ თანხმობით, სოლიდარულათ; მოკლეთ რომ ვთქვათ, ჩვენ ისტორიკოსებს კი შეუძლიათ, რომ ჩვენი ქვეყნის შესაუფრო ისტორიული საზოგადოება დაეარსებინათ, მით უფრო, რომ მზივრითი გარემოება მათ ხელს უწყობდა ამ შემთხვევაში, მაგალ. წერა-კითხვის საზოგადოების მუშეუმი და სხვ. მაგრამ ამის მაგიერათ რას გნებდეთ ჩვენ? ვანტაკელებით მოქმედება, ჩხრეკა თვისთვის კარ-ჩაკეტულში, შური, მტრობა, უსაზღვრო ერთმანეთის მზიღება და მრავალი სხვა სამარცხენო თვისებანი შეადგენენ თითქმის ყველა ჩვენი ისტორიკოსების კუთვნილებას. იმათ ერთი-ერთმანეთის არა წამთ-რა. თითოეული მათგანი მხოლოდ თავის თავზე გაიძიბის, სხვისი მას არა მოჴონს რა. რასაკვირველია, ამ საურთიერთო მტრობაში და ქიშპობაში, თვი-და-თავი სავანი: ისტორიული მასლის შემუშავება, ახალი შეხედულების განმარტება და სხვ.,— უკან რჩება და ინაგრება.

სამსახურს ვუწვეთ ჩვენ სამშობლოს. ამით ჩვენ მხოლოდ სასტკე იარაღს ვაძლევთ სხვებს ჩვენ-და-დასამარცხებლათ. რაშიაც ჩვენი ისტორიკოსები ვერ გვაქმყოფილებენ, იმას უტხოვლები გვაწვდიან: ჩვენ ცხოვრებას, წესს, ჩვეულებას, ისტორიას, ლიტერატურას თითქმის მარტო ივინი იკვლევენ და მსაუბობენ. ჩვენ, რასაკვირველია, ამის საწინააღმდეგო არაფერი გვაქვს სათქმელი, იმ შემთხვევაშიაც, რომ ამათი შესწავლას მარტო ჩვენი დაცინვა აქვს სახეში და მეტი არაფერი. დეე, ყველამ იშრომოს, მინაურმაც და გარეულმაც, მაგრამ ჩვენი საგადალი ის არის, რომ ჩვენ ერთობ ნამეტანი დავეჩვიეთ სხვე-ცხოვრებას ჩვენი საქმეების შესახებ. მოსალაღმებელია ახლა ის გარემოებაც, რომ ჩვენი ცხოვრების ისტორიაც ამ საუკუნეში ვინმე შემთხვევით ვაძლელ უტხოვლმა შეადგინოს და გამოაქვეყნოს, და შემდეგ ჩვენ კი დაეიწყებთ წუწუნს, ეს რა ჩაუდგია ამ უტხოვლსა, ეს რა ტყუილებით და შეცდომებით გაუშსია თავის წიგნიო და სხვ. მაგრამ მაშინ გეანა-ლა იქნება. დამნაშაენი ამ შემთხვევაში ეიქნებოთ მხოლოდ ჩვენ, ჩვენ, რომლებიც სრულებით არ ვზრუნავთ არც ჩვენი ხალხის ისტორიული და გეონომიური ცხოვრების გამოკვლევაზე და არც ჩვენი ქვეყნის ეტნოგრაფიულ და გეოგრაფიულ შესწავლაზე. ჩვენ თუ გავხვებით თვალს, ეს მხოლოდ მაშინ, როცა ჩვენზე დაიწყებენ საუბარს სხვები და ისიც, რასაკვირველია, დროებით; შემდეგ კი ისმე დაეიწყებას ვედღეით.

ამნარი გამოურკვეველ მდგომარეობაშია მკითხელი, დღეს ჩვენი წარსული ცხოვრება; მაგრამ, რადგანაც წარსული შეადგენს იმ ნიადაგს, რომელზე დაე აღმოცენდა და განვითარდა ჩვენი აწინდელი ცხოვრება; რადგანაც მეორე მხრით, ეს უკანასკნელი, მისდა თავთ, ავითარებს თავისივე ვულში იმ პირობებს, რომლებმაც უნდა ძირიანათ შეცვალონ ჩვენი აწინდელი სოციალური მდგომარეობა; ამიტომ, ერთი მხრით, ჩვენ ვრწმუნდებით, თუ რა დიდ მნიშვნელობა აქვს ჩვენი ეროვნული და სოციალური თვით-ცნობიერობის განვითარებისათვის ჩვენი წარსული ცხოვრების საფუძლიანათ გამოკვლევას; მეორე მხრით, იძულებული ვართ აღვიაროთ ამნარი გამოკვლევის სრული უქონლობა. მართალია, ნ. გორდანიამ მრავალ თავის წერილებში წარმოგიდგინა ჩვენ ჩვენი ერის წარსული და აწყო მდგომარეობა; მაგრამ ის შეგნა ამ საგანს მხოლოდ სქემატურათ განზოგადებით (სხვა ნაერთ მისთვის შეუძლებელ იყო). ნ. გორდანიას შეხედულებით ჩვენ წარსულ დღევანდელ ცხოვრებაზე მხოლოდ მაშინ მიუცხამ საუფუძელი, როცა საცმარისათ გამოიჩვენება ეს უკან

აშკარაა, რომ ამნარი საქციელით ვერაფერ

ნასწილი, ამისათვის კი აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს აუთორიტული შრომა, შრომა ხანგრძლივი და მჭიდრობული ძალით, და არა ისე, როგორც დღემდის იყო და არის კიდევაც 1).

შეიძლება, ეს შესავალი მკითხველს ამ წერილის უმათერესი საგნიდან გადახვევით მოეჩვენოს, მაგრამ ჩვენი ფიქრი ამ საგანთან აქვს ამას შვიდრა კავშირი და აი რათა: ჩვენ ზემოთ დავადგინეთ ის ფაქტი, რომ საზოგადოთ ჩვენი ცხოვრება არ არის საწყობიანთა შესწავლილი. თუ ეს ასე ითქმის მთლიან ჩვენი ისტორიული ცხოვრების შესახებ, იგივე უნდა ეთქვას, როცა შედარებით უფრო კერძო ფაქტზე ანუ მოვლენაზე ვლაპარაკობთ. ეს ასეც უნდა იყოს: თითქმის ყოველივე კერძო ისტორიული ფაქტის ცოდნა შეკავშირებულია მთელ ისტორიის ცოდნასთან, რადგანაც განცალკევებით, დაზუსტებით, ის არ არსებობს, ავიღოთ, მაგალ. თვით „ვეფხისტყაოსანი“. უმეტესობას ეს ლიტერატურული განიმიწიარის საუბრეო ხეივანი მიანიშნავს, და კიდევაც მიანიშნავს დღეს, რომელსაც არც ძირი გაუფრთხილება და არც ტრატები, ისე განმარტებული დღეს ჰაერში. დღეს ამიერი შეხედულებას „ვეფხისტყაოსანზე“ ბ.

ბ. ჯანაშვილი კი უარყოფს შემდეგ სიტყვებით: „ჩვენ გონების განვითარების ისტორიაში შოთა რუსთაველი დიდ მოწყვეტილი ცის-ნატები არ არიო“ (გვ. 7). როგორ უსაფუძვლოთ ამტკიცებს ავტორი იმ შეხედულებას, ამას ჩვენ ცოტა ქვემოთ დავინახავთ; აქ შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ თუმიკაბა, ერთი მხრით ღირს შესანიშნავი ამიერი შეხედულების არსებობა, მაგრამ, მეორე მხრით, სამწუხაროდ, იმის დასამტკიცებლათ თითქმის ჯერ სულ არაფერი არ გავტებით. ამისათვის აუცილებლათ საჭირო იყო ჩვენი წარსული ცხოვრების ეკონომიუ-

რი ორგანიზაციის ღრმა შესწავლა და არა მარტო ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებისა, არამედ იმ ქვეყნებისაც, რომლებიც ასე თუ ისე დაკავშირებული იყვნენ ამ უკანასკნელთან. მხოლოდ ამიერი შესწავლის შედეგად გავთვალისწინებია და აქვსნა ჩვენითვის იურიდიული, პოლიტიკური და გონებრივი მხარე ჩვენი ხალხისა. მხოლოდ ამიერი შესწავლა დაგვიტოვებდა და ჩვენ, რომ ვეფხისტყაოსანი მინერვა არ არის, რომელიც იუპიტერას თავიდან გამოვიდა დასრულებული. დღეს კი ამიერი გამოკვლევის უქონლობის გამო, ჩვენ იძულებული ვართ, რომ ბ. შ. ჯანაშვილის წინააღმდეგ, ვეფხისტყაოსანი „სიღრმე მოწყვეტილ ცის-ნატებზე“ მივიჩნიოთ. რას იზამ, როცა თვით ბ. ჯანაშვილის წიგნი „შოთა რუსთაველი“ ყველაზე უფრო აშკარათ სხსუთეს ამ შემდგომ შეხედულებას.

შესანიშნავია ის გარემოება, რომ ვისაც აქამდის უწერია არ რაიმე მსჯელობა ჰქონებია „ვეფხისტყაოსანზე“, თითქმის ყველას მხოლოდ ამ უკანასკნელის შინაგან ღირსებათა დაფასებაზე უფარჯიშა თავისი ტენი და გონება, მარტო მისი ხელოვნური და მხატვრებითი სილიადე გაუხედა თავის მსჯელობას საგნათ. რადგანაც, ერთი მხრით, ვეფხისტყაოსანის მკვლევარნი გაცალკეული არიან მხოლოდ მისი შინაგანი ხელოვნური სილიადით, და მეორე მხრით, რადგანაც იგიინ სრულებით არ ღებულობენ სახეში იმ პირობებში, რომლებმაც წარმოაშობეს უცდავი პოემა, ამიტომ ეს მკვლევარნი ძალა-უნებურათ უნდა მისულიყვნენ შემდეგ ორ დასკვნამდის: 1) „ვეფხისტყაოსანი“ ყოველ მხრივ წარმოადგენს სისრულეს, სადამდისაც არ მიუხეწყია არც ერთ მსოფლიო მწერლათ, ის ყოველ ნაყოფიერებას მოკლებულია, მასში შეკრებილია მხოლოდ სამისღმწიო ჰუმარიტებანი, და 2) რადგანაც ჩვენ არ ვიცით, ვერ ავიხსნა იმ პოემის შექმნის პირობები, ამიტომ ის უნდა ჩაითვალოს უცნობად, მეტივე სასწაულთმოქმედებათ. უმეტესადა დღეს ჩვენში ამიერი შეხედულების არის „ვეფხისტყაოსანზე“; მას ვერ წარმოუდგენია, რომ „ვეფხისტყაოსანში“, რაიმე ნაკლებივენება იმყოფებოდეს; ვერ წარმოუდგენია, რომ, რაც უნდა იყოს, ეს პოემა შექმნილია განსაზღვრული ისტორიულ დროს, როდესაც მეუბნებოდნენ განსაზღვრული საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რომლებიც დროთა განმავლობაში სრულათ შეიცვალენ; მეორე მხრით ყოველათ შეუძლებელია, რომ რაიმე ნაირ ლიტერატურულ ნაწარმოებს, რაც უნდა იგი უმაღლესი გენიოსური თვისება იყოს, თავის დროის ბეჭდვით არ ესცას, კანონებური

1) ზემო ნათქვამი დაწერება უმართლოთ, თუ ჩვენ არ მოკისრებთ მთელ რაი ისტორიული წარადგენის, რომლებიც იმეგჯეობდნენ გახედა წლების „გველას“ და რომელთა ავტორი, კ. წერეთელი, ასე ხსნას: „რას თავის წარადგენის საზოგადო მიმართულებათ ჩვენ გვიმართ ხენი ქართული ზიტანეს დაწინაურებით შექმნილთ გამოავარკვიოთ ერთი საზოგადო ისტორიული სინტეზი (საზოგადო განხილვის აზრთ) და მისი მიხედვით დაავსოსთ თითოეული ხანა ჩვენი ისტორიის და მასში მომქმედა პირობის ვაჭრთა იმდებრებათ, რადგანთად იგი აქებას დაფურსებული ასხინდის და გამოტრიალდ ისტორიულ ფაქტებს“ (იხ. „გველი“, 1894 წ. № 9, სტ. „მეფე არადა“) ამიერიან ავტორს წამოგვიადგინა ჩვენი ისტორიიდან მრავალი პირობის დასწრებათ, რადგანთ ეს შესაძლებელი იყო თუკი წარადგენთ. ამ სტატემაზე უფრო შესანიშნავი იქნებოდა დასწრებული „მეფე არადას“ გარდა: „მეფე არადა“ და „სიკვლი“ 1893 წ. № 9, „მეფე ერეკლე II“ (იმავე წლის „გველი“ № 29 და 30), „ისტორიულ-ეფლოლოგიური გამოკვლევა“ (იმავე წლის „გველი“ № 38, 39 და 40), „როგორ აშკარა გელოვით“ (იმავე „გველი“ 1894 წ., № 12 და 13) და მრავალი სხვებიც.

1) ის მეთადა, რომელიც პირველთ დ. ჩუანაშვილმ დასწას და რომელიც შემდეგ ბ. შ. ჯანაშვილმ გახუმარტავს თავის „შოთა რუსთაველზე“, ე. ო. „ვეფხისტყაოსნის“ მიხედვებზე, „პროლოგის ცხოვრებასთან“, უფრო დაიცავს იმ მეთადათ, რომელიც ჩვენ გვაქვს ს. ს. სეში და რომელიც, თუ არ ვგვაფიქროთ, პირველით ბ. წერეთელმა განმარტა მოკლეთ 1870 წ. „გველის“ წინა-სიტყვასში, ზეგამ ამზე შეგვე.

ფერი არ ედვას. ამის უარყოფა ნიშნავს იმას, რომ არავითარი ნიადაგი არ არის საქირო რომლისმაც იდეის დაბადების და განვითარებისათვის. რამდენადაც შემცდარია ამნაირი აზრი, იმდენადაც შემცდარია არაინ იგინი, ვინც „ვეფხისტყაოსანში“ არავითარ ნაკლულევენებას არ ხედენ.

უჩირო იარღს ანუ მეთოდს ხმარობენ აგრეთვე ის თითო-ორიოლა მკვლევარნიც, რომლებმაც სურდათ დამეციებოთ, როგორც შოთა რუსთაველის მნიშვნელობა ჩვენი ლიტერატურისათვის; ისე თვით „ვეფხისტყაოსანის“ მით, რომ იმათი აზრით ეს უყანასკნელი პირდაპირი, სიტყვა-სიტყვით ნათარგმანი სპარსულიდან. ამნაირი მეთოდის ხმარებაც შემცდარი გამოდგა, თუ სულ ყალბი არა. საქმე ის არის, რომ აქ თვით კითხვა უდავლოდ დაყენებული. ორიგინალური ნაწარმოებია „ვეფხისტყაოსანი“ ქართულ ენაზე, თუ ნათარგმნი? სანამ ამ კითხვას გადაწყვეტილი, ჩვენი აზრით, საქირო იყო თვით ხსენებულ ნაწარმოების მნიშვნელობის განმარტება ქართული მწერლობისათვის თავისი ღირსებით და ნაკლულევენებით. ეს გამოაწვევდა იმის გამოკვლევას, თუ როგორ წარმოადგა „ვეფხისტყაოსანი“, სად, რომელ მწერლობაში უნდა ეცდით მისი განვითარების სათაური, რა გვარი საზოგადოებრივი ურთიერთობათა ნაყოფია ის და სხვ. იმ პირებმა კი, რომლებიც ჩვენ ახლა სახეში გვაყვას, ყოველივე ეს მხედველობიდან გაუშვეს, და მხოლოდ უწყალო შრომას — „ვეფხისტყაოსანის“ ორიგინალობის გამოძიებას მიეცნენ, და მით დაივიწყეს, რომ რაც უნდა იყოს „ვეფხისტყაოსანი“, ე. ი. ნათარგმნია ის, თუ თვით რუსთაველისვე შექმნილი, ყოველ შემთხვევაში ის დაუსრუტელი წყაროა ჩვენი პოეზიისა. მითხველობა უნდა იცადეს, რომ ჩვენ აქ ვერ შეუდგებით „ვეფხისტყაოსანის“ შესწავლას ის მეთოდით, რომელიც ჩვენ რამდენიმე ზემოთ დავსახეთ და რომელიც მდგომარეობს შემდეგში: დაწერილებით და ღრმად შესწავლა ნივთიერი ორგანიზაციისა ჩვენი ქვეყნის მე-XII-ტე საუკუნის გასელამდის, რასაც უნდა მოყვეს თავის თავთ მამინდელი ჩვენი პალიტიკური და იურიდიული წეს-წყობილების შესწავლა აღმოსავლეთის ქვეყნებთან დაკავშირებით. ამნაირი გამოკვლევის პროგრამა აღნუსხა სამოცდაათ წლებში გ. წიგნით: მაგრამ ეს უყანასკნელი მამინა ამ საგანს მხოლოდ ვაკვიროს ენებოდა და მას უმეტესათ გონებრივი მხარე-ჰქონდა სახეში და არა მატერიალური. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ თუ ჩვენ მიერ ნაწილები მეთოდით შევისწავლით „ვეფხისტყაოსანს“, ჩვენ დაინახავთ შემდეგს: „ვეფხისტყაოსანი“, როგორც ლიტერატურული ნაწარმოები, არის შექმნილი, ერთი მხრით, აღმოსავლეთის ქვეყნების საზოგადოებრივი ურთიერთობათა ზეგავ-

ლენის ქვეშ, და მეორე მხრით, იგივე აღმოსავლეთის პოეზიის დანი და მომხიბლავი ძალით, ამასთანვე შესაძლებელი მივიღოთ, რომ შოთა რუსთაველი არის ნამდვილი ავტორი ამ პოემისა, რომელსაც იმის წერის დროს, სხვათა „შორის“ შეძლება სახეში ჰქონდა საქართველოს სხვა-დასხვა შემთხვევანი. ეს უნდა ეკიანით სახეში იმ შემთხვევაში, როცა ცალკე ტიპებზე ვლამარაკობთ, რომლებმაც ბევრი ქართველური ხასიათი ატყუაო მაგრამ ყოველ შემთხვევაში, პოემის მთელი ხასიათი ყოველ მხრივ აღმოსავლეთურია; მეტის მგვათ უნდა ვაკიანოთ და ვახვადოს კაცმა ამ პოემის სხვა-დასხვა ადგილები, რომ ის ჩვენი ცხოვრების ჩართვებში მოამწყვდიღოს; არც ერთი უმთავრესი შემთხვევა ამ პოემიდან ამის საბუთს არ გვაძლევს ეს უნდა ითქვას უმეტეს ნაწილათ იმ სახელმწიფო წეს-წყობილებებზე, რომელიც დასურათებულია „ვეფხისტყაოსანში“ და რომელიც ყოველ მხრივ მოგვიდგენს უფრო აღმოსავლეთის დესპოტიკებს, ვინამ თამარის დროის საქართველოს, როცა, როგორც ვიცით, თუმცა ამ სახელოვანი პირის დროის ქვეშ იყო მეორეთული თითქმის მამინდელი საქართველოს ყველა ნაწილები, მაგრამ ამასთანვე ისიც ვიცით, რომ მძლავრ ერთობებს, ამ საშუალო საუკუნოების ფეოდალებს, ყოველთგინ უპირისპირი მნიშვნელობა ჰქონდათ ჩვენ ისტორიასი და თავის განსაკუთრებულ ფერს აუბედენ ჩვენ პალიტიკურ წეს-წყობილებას. საუბედურათ, ბევრს გონია ჩვენი ში, რომ თუ შოთა რუსთაველს პირდაპირ ჩვენი ცხოვრებიდან არ ახლდა შინაარსი თავის უკვლავ პოემისა, მაშინ იმის ნაწარმოები ყოველგვარ მნიშვნელობას კარგავს. ეს სასტიკი შეცდომა! განსაკუთრების აღარ აქვს მნიშვნელობა ინგლისის ლიტერატურისათვის ამიტომ მხოლოდ, რომ თავის ნაწარმოებთა შინაარსი უმეტეს ნაწილათ მან სხვა ერთა ცხოვრებიდან გადმოიღო? მაგრამ დავანებოთ ახლა თავი ამ კითხვას და გადავიდეთ ამ წერილთა უმთავრეს საგანზე, ე. ი. ბ. მ. ჯანაშვილის წიგნს გარჩევაზე.

ფ. მასაძე

(დასასრული იქნება)

„კვალის“ ფასტა

ს. ბ-ეს, ბ. ი. გ-დს. დიდი სიამოვნებით გეგუდავლით თქვენ კორესპონდენტისა, მაგრამ ძალდაშლას ჩვენ არაოდეს პატივს არ ვცემთ, თუნდაც ეს ძალადობა იმისთანა კეთილ საქმისკენ იყოს მართული, როგორც სკოლის გახსნა.

შეცდომის გასწორება: „კვალის“ № 11 გვ. 329 წერია: „ფანტია ვინმეს ნიშნავს“ უნდა იყოს: ფანტია ვინმეებს უნიშნავს.

რედაქტორ-გამომცემელი ა. ნ. თ.-ქუთათელი